

Д-Р ДРАГОЉУБ ЈОВАНОВИЋ
ДОЦЕНТ БЕОГРАДСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА

АЛКОХОЛ И РАД
МОЖЕ ЛИ АЛКОХОЛ УВЕЋАТИ
ЕНЕРГИЈУ ЗА РАД?

1924
БЕОГРАД
ШТАМПАРИЈА „ДОМ“, КРАЉЕВИЋА МАРКА 9. ТЕЛЕФОН 7-51

АЛКОХОЛ И РАД

Може ли алкохол увећати енергију за рад?

I. Улога алкохола у модерном животу.

Ово питање интересује не само оне који су себи ставили задатак трезвености, него и оне, могли бисмо рећи нарочито оне, који тај задатак нису узели. Ваља се питати да ли алкохол, тај алкохол коме се даје особито место међу средствима да се човекова енергија увећа, средствима природним, средствима вештачким, – да ли алкохол може стварно увећати енергију за рад? Или је његово дејство само једна обмана, како кажу трезвењаци, или је то само један пролазан утисак, или је пак нешто стварно?

Ми то питање себи морамо поставити у толико пре, што се данас умножавају, уместо да опадају, средства да се човек вештачки надражује. У старо доба, људи су пили само воду. Стари Римљани, кроз неколико векова своје најславније историје, одбијали су га грожењем да употребљавају вино. Сматрали су да падају испод човековог достојанства када се опију, када изгубе свој разум и када раде, како је то речено у Библији, као „пијани људи“. Човек мора увек да има сав свој разум, и стари Гали, исто тако као и Римљани, сматрали су да се не треба опијати и никаквим вештачким средствима реметити потпуно присуство духа.

Међутим, данас алкохол није пиће, – то треба нарочито да знају наши пријатељи трезвењаци, – које има тако рђав глас, као што то изгледа у њиховим

---

* Предавање држано на београдском Универзитету, 13. априла 1924. год. поводом недеље трезвености.

листовима. Алкохол се не мрзи, алкохол се не гледа са презрењем. Напротив, благодарећи развијеној индустрији, он данас добија најлепше облике, најпримамљивије видове. Отуда је он за наше савременике оно што су биле за старе народе сирене са милозвучним гласом, сирене које маме, привлаче и убијају.

И због тога баш алкохол представља много већу опасност, него што би представљао да се не облачи у тако савршено лепе форме. Алкохол који је у ствари много допринео да се умањи људска енергија у опште, да се умањи чак лепота у свету, тај алкохол служи данас као једно средство за лепоту, јер нема тога веселог састанка, жура, посела, где се неће служити алкохол, и нема тога веселја где се неће точити разни ликери и шампањци, из најлепших флаша у најукусније чаше.

Као што видите, непријатељ је исто тако леп колико је опасан, и не знате често пута којим средством ћете се и против чега пре борити. Због тога је нужно да видимо ствар изближе и да се запитамо, да ли је могућно да већа половина човечанства, – јер, што је најгоре, цивилизовано човечанство највише ужива у алкохолу, – да ли је могућно да је цивилизовано човечанство у заблуди што се тиче алкохола и да трезвењаци, више или мање многобројни, буду једини који држе истину? Треба дакле видети како у истини стоји ствар.

Сматрам да ће идеал трезвености добити ако о алкохолу говори човек који није приврженик апстинентског покрета, који бар у њему активно не учествује, који против алкохола нема страст, мржњу, фанатизам. Јер мора се признати да у данашњем апстинентском покрету још увек има прилично фанатизма. Њега данас, истина, има много мање него раније, и ја то врло радо истичем, у толико пре што знам да сви покрети ничу из фанатизма. Међутим данас, – и то служи на част апстинентском покрету, – он све више губи свој карактер религије и постаје нешто рационално, свесно, научно.

Ми ћемо гледати да употребу алкохола испитамо као једну социјалну и психолошку појаву, као предмет научног изучавања.

Данас људи алкохолу придају све могуће добре особине. Када им је хладно, они га пију да би се угрејали; када им је топло, пију га да би се освежили; када су уморни, узимају пиће да би се одморили; када хоће да раде, пре него што су се уморили, узимају алкохол као стимулус, да би боље радили; кад су весели, људи пију да би били још веселији; кад су нерасположени, опијају се да би им било лакше. Види се да је то у очима људи читав један *универсалан лек*. Зато треба алкохолове особине добро загледати и видети у чему је управо тајна његовог успеха.

Пре рада, радник се прекрсти и каже: Помози Боже, али одмах, упоредо са својим гестом, он узима чашу и пије. После рата, иде у крчму. А чувен је онај троугао који практикују сви чиновници: од куће у канцеларију, из канцеларије у кафану, из кафане кући. Тај троугао, који чиновници оцртавају сваког дана, није само њима својствен, јер га налазимо у свима друштвеним слојевима.

Што је најважније, и то мене нарочито води да говорим о овом питању, алкохол као небеска киша силази у социјалне слојеве, почевши од највиших па све даље до најнижих. Познато је да је алкохол најпре захватио највише класе и да данас тек осваја најсиромашније и према томе најмногобројније класе. Та историска истина манифестује се данас на другим отровним наркотицима, као што

су опијум, морфин, етер и кокаин, који силазе све више из виших слојева, код којих се још у главном налазе, у ниже народне слојеве које већ почињу захватати.

II. Шта каже наука о вредности алкохола?

Шта кажу научници о вредности алкохола као потстрекача за рад, као средства да се човекова енергија увећа?

Физиолози који су испитивали динамогенски и стимулантни утицај алкохола не слажу се сви у својим закључцима о томе. Док једни мисле да је свака кап алкохола отровна, дотле други кажу да, напротив, алкохол врло добро замењује шећер па и маст, и да онај који није узео довољну количину шећера и масти има апсолутно право да унесе у организам једну количину алкохола. Трећа група физиолога сматрају да алкохол има једно извесно стимулантно дејство, да појачава људску енергију и да, у сваком случају, шиба људске нерве за време првих неколико тренутака, што по некад иде до пола сата, али да доцније то дејство опада и долази се у једно стање депресије, када се губе све добити од прве половине сата, па и много више.

Последња истраживања на области физиологије показала су да је ова трећа теорија једина тачна. Нити је свака кап алкохола апсолутно отровна, нити је свака кап алкохола апсолутно корисна. Научна истина је сасвим друкчија. Ми ћемо се постарати да ту научну истину што јасније покажемо. Холандски научник Scheffer и белгиски научници De Boek и Z. Günzburg показали су, да стимулативно дејство алкохола траје највише пола сата, и да се после тога времена осећа утученост, малаксалост, губитак снаге. Ми морамо о томе водити рачуна, јер ће нам та чињеница објаснити зашто велики број људи непрестано употребљавају алкохол, и поред свих страховитих слика, које су приказане као последица алкохолизма. Један чувени амерички научник, Atwater, нашао је чак да се алкохол може поредити са шећером и да овај може донекле без штете заменити. Међутим извесни француски научници, Duclaux, A. Gautier, Chauveau показали су да је та теорија погрешна или бар да замена шећера са алкохолом апсолутно није ни паметна ни корисна.

А. Chauveau каже, да ако у исхрани човека који ради заменимо порцију шећера са порцијом алкохола, последице ће бити ове: 1. Апсолутна вредност мишићног рада опада; 2. храњење организма престаје, или се умањује; 3. телесна енергија при раду троши се несразмерно са резултатом: за мањи рад потроши се много више енергије, него што би се потрошило без алкохола.

Резултати замене шећера са алкохолом сасвим су неповољни, и статистика је дошла да каже, да је алкохол не само једна нерационална храна, него још, ако би нам падало на памет да је употребљујемо, врло скупа. Јер енергија која се добија помоћу алкохола 4 пута је скупља од оне, која се добија помоћу шећера, 5 пута је скупља од оне, која се добија помоћу жита и 7 1/2 пута од оне, која се добија кромпиром. Због тога имају права научници Dr. A. Ваег и Justus v. Liebig који кажу: радници који хоће да се хране алкохолом имају две штете, ако не и три или четири, у сваком случају две главне: 1. себи одузимају средство да се хране како треба, 2. губе апетит и онеспособљавају се за пријем друге, добре хране. Они на тај начин не само не живе од своје исхране, као што је човек живи од интереса на капитал који је уложио, него троше из главнице, они једу себе. Због тога ти људи живе као човек

који подједа своју главницу, и иде право ка банкротству: они су физиолошки банкроти.

Упркос тим јасним чињеницама о штетности алкохола и о рђавом квалитету алкохола као хране, видимо да га људи ипак пију. Да није то зато што они у њему траже не храну, него стимулус, потстрек, да их охрабри, да их осоколи за рад кад хоће да раде, да им улепша одмор кад су уморни? И најзад, људи траже да у извесним моментима добију егзалтацију духа, која се може, мисле они, добити само по ту цену.

Та потреба већине људи да се раздражују, да се егзалтирају, нама је сасвим разумљива. Данас човек који ради врло тешко живи, материална средина у којој се радник креће страховито је досадна ако не убитачна, и њему је, ми то можемо признати, потребно извесно надражење да га освежи. Због тога морамо поћи са том чињеницом да људи траже раздражење. Питаћемо се каква је вредност алкохола као стимулуса, пошто има толико људи који, кад хоће да живе једним интелектуално пуним животом и да добро раде, узимају алкохол да их помогне у томе.

Пре свега, међу људима који траже енергије у алкохолу треба разликовати оне, који пију без икакве намере, из прости навике, зато што су им родитељи пили, или из неке заблуде, обичаја и т. д., и друге који пију намерно. Нас мање интересују они који пију ненамерно, јер су то жртве предрасуда које је тешко искоренити: ма колико били енергични, ми не можемо на њих да утичемо. За нас су интересантнији они, који пију са намером. Они су најчешће у једној полу-заблуди и због тога морамо обратити пажњу на њихове разлоге. У томе смислу, ја потпуно разумем трезвењачки покрет када се врло живо бори баш против умерењака, јер су то људи који знају да је алкохол штетан, али га пију зато што сматрају да има извесних услова под којима алкохол не мора бити опасан. Због тога је нужно погледати ствар изближе, испитати тачне утицаје алкохола у свима случајевима, нарочито његову вредност као стимуланта.

Људи који пију алкохол намерно и знају шта од њега траже – без обзира на то да ли имају или немају право – деле се опет на оне који мисле да алкохол одиста увећава енергију, и на друге који знају да алкохол не може увећати енергију онако исто као што бич који удара коња не може коњу повећати снагу.

Ови последњи не траже од алкохола повећање енергије, већ само желе да помоћу њега тренутно појачају своје способности. „Ја сам човек онакав какав сам, каже један од њих. Моје способности се не могу алкохолом повећати трајно, али желим да ми се у једном одређеном тренутку сва снага прибере, сконцентрише, да бих учинио нешто што не радим обично. Питање је да ли алкохол може дати тај други резултат, може ли он интенсификовати моје способности.“

То је што људи траже од алкохола. Да видимо, међутим, шта од њега стварно добијају.

По најновијим научним опитима, први резултат је овај: извесно раздражење живаца. То раздражење траје пола сата, понекад и један сат, али ако не обновимо дозу, раздражење престаје и ми улазимо у стање депресије.

Други резултат: добијамо извесну топлоту, осећамо се топли. Топлота је знак живота, и према томе ми више живимо, наш је живот пунији. На жалост, та топлота је само спољашна, и у сваком случају она је такође пролазна.

Трећи резултат, који је највидљивији, то је да чим престане стимулантно дејство алкохола, ми осећамо извесну клонулост, и та клонулост, што је најинтересантније, траје много дуже него што је трајало осећање свежине и раздражења. Чак се приметило, – и то ћемо видети на примерима, – да малаксалост, т. зв. депресија од употребе алкохола траје 24 сата и више. Обично људи најгоре раде понедеоником. Прво због тога, – морамо истаћи, ако желимо остати непристрасни, – што су прекинули рад за 36 сата. А човеку је кад прекине рад увек тешко да поново уђе у покрет. Други разлог је у томе, што су недељом најчешће пили, те су у понедељак „мамурни“. „Плави понедељак“ показује у свима фабрикама нижи резултат. Одакле знамо, питаће неко, да тај резултат не долази услед прекида рада, него баш због алкохола? Зато што се приметило да кад радници примају своју плату у четвртак, онда је њихов петак „плав“, јер су у четвртак у вече ишли у крчму и пили више. Јасно је да се утицај алкохола пребацује на идући дан.

Међутим можемо истаћи као несумњиву чињеницу да алкохол утиче повољно на активност, бар у прво време. Тим његовим дејством објашњава се употреба алкохола пре рада. Кад радник или сељак почињу свој рад они су често пута врло уморни, неиспавани, зловољни. Исти је случај са праљама које дођу у јутру у 4 сата да перу рубље и са људима што тестеришу дрва. Ови послови су врло напорни и монотови, и још кад се рад почиње после недовољног одмора, радници мисле да морају употребити извесну количину алкохола да би се ошинули. Што је најзанимљивији, та количина алкохола неће им бити штодљива, под извесним условима, разуме се.

Оно што најтеже пада човека, – то ми сви знамо из искуства, – то је да почне радити један посао. Ја лично знам да ми треба пола сата, неки пут и један сат да се крећем и којешта пишем, пре него што пређем на стваран продуктиван рад. То је и са физичким радницима: нема заната где један радник може одмах прећи на прави посао. Онај који није нестрпљив, паметан човек који располаже потпуно својом личношћу рећи не: Чекајмо! Рад је као молитва, човек се не може молити на улици нити одмах када уђе са улице у храм; потребно је извесно присуство духа, треба да се приберемо, и тек онда настаје плодан, активан, стваралачки рад. Почнимо, и инспирација за прави рад ће доћи.

Али људи понекад немају стрпљења, и то је случај не само са уметницима и интелектуалним радницима, већ нарочито са најамним радницима. И кад би хтели чекати, ти људи немају кад. Посао треба почети одмах. Због тога они употребљавају вештачка средства, чашицу ракије која их ошине и омогући им да такорећи одмах пређу на видљиво стваралачки рад. Ма шта мислили о томе, ма шта научно доказивали, ви ћете врло тешко успети да људе у томе спречите, докле год се не пронађе други начин да се људи са улице убаце у посао.

За време ратова, када је требало војнике слати на јуриш, дошло се до закључка да људи из ровова врло тешко излазе у потпуно трезном стању, и због тога се, – ја овај пример наводим без икакве нарочите побуде, као један докуменат људске психологије и људске физиологије, – морало давати војницима рума, коњака. Они су онда ишли на јуриш, али тај јуриш није смео трајати дуго, јер би било врло опасно да у току напада престане прво дејство алкохола и почну доцнији, рђави утицаји: онда би се војници брже вратили натраг него што су

отишли напред. Последњи рат је показао да је алкохол, употребљен као средство да се људи шаљу на јуриш, дао врло повољне резултате. Каква је вредност рата и јуриша у њему, људске борбе у опште, у то овде не можемо улазити. Задовољавамо се да само истакнемо ове чињенице.

III. Неколико научних опита.

Откуда нам податци који нас уче да алкохол најпре дејствује повољно, увећавајући брзину у раду, затим депресивно, и најзад оставља врло тешке утиске који трају читава 24 сата?

То нису обичне претпоставке и неоснована тврђења; то су резултати научног испитивања. Ја сам намерно, прикупљајући податке о овим стварима, узимао опите људи који сами нису активни поборници трезвености, тражио сам научнике светског гласа, физиологе који немају никакве везе са апстинентским покретом. И ти резултати апсолутно се слажу са оним што сам до сада изложио и у главном потврђују тезу апстинентских теоретичара. Од Американаца сам узео F. G. Benedict-a, од Немаца професора E. Kraepelin-a, од Француза Ch. Richet-a и E. Gley-a: то су све ауторитети светског гласа.

Они кажу да је утицај алкохола у почетку, за првих неколико минута, повољан за активност, физичку, па чак и духовну, међутим да је то дејство рђаво одмах после пола сата.

На жалост, – и то морамо константовати, – у извесним трезвењачким књигама обично се наводе опити који су вршени на људима под утицајем алкохола 3 или 4 сата после употребе алкохола. Међутим, ми знамо, и наука је утврдила несумњиво од рђавог дејства када прође извесно време. Због тога ја намерно нисам узимао опите који су вршени над људима после више од једног сата, него опите који су вршени под самим утицајем алкохола. Када се у трезвењачким књигама наводе такви опити, онда се тиме хоће да каже да је, чак и после 20 до 24 сата, кад се човек истрезни, кад више није пијан и када би се рекло да је оздравио од алкохола, његово дејство још увек штетно.

Корисни је, мислимо, да погледамо опите који су вршени над људима који тек што су узели једну дозу алкохола. Ту налазимо да они премашују, – до душе у врло малој мери, – људе који нису узели ни мало алкохола. Нама је потребно утврдити ту чињеницу да би смо објаснили ону колосалну заблуду која се зове сокољење, потстицање, стимулирање помоћу алкохола. Ми не можемо допустити да је људска глупост тако велика, и зато хоћемо да тражимо извесно објашњење, које налазимо у следећим примерима.

Када један човек има да одузима и сабира у памети, и кад узима један децилитар вина од 10,2 града, онда успе да сабере 82 цифре, сабирка. Међутим човек који није ништа узео, сабира 80. Онај који узима два децилитра, није ништа бољи од онога који није ништа узео (72 : 72). Међутим, ако узме 3 децилитра, онда он има 77, док један трезвени има 75 сабирака. Са пивом од 4 1/2 града ствар стоји овако: 3 децилитра – 58, према трезном 56; онај који је попио 5 децилитра сабира 67, а онај који је попио 10 децилитра – 75, док човек који ништа није пио сабира 66. Или, човек који није попио ништа израчунава 66, док онај који је попио 10 децилитра израчунава 75, дакле скоро 10 сабирка више. Такав је непосредни утицај алкохола у разним количинама.

Међутим, док је утицај такав одмах, дотле је он сасвим друкчији један сат доцније. Имамо овакве опите. Један трезвењак, који ништа не пије, има нормалу, 100. Човек који попије $\frac{1}{2}$ л. пива или 22,5 гр. алкохола, изради 106 рачуна, под самим утицајем алкохола. Када попије 1 л. пива или 45 гр. алкохола, изради 112 уместо 100 према трезвењаку. Међутим после 1 сата трезвењак изради 100, онај који је попио $\frac{1}{2}$ л. пива 95, онај који је попио 1 л. 89. После два сата, трезвењак изради 100, онај који је узео $\frac{1}{2}$ л. 92, а онај који је узео 1 л. – 73 уместо 100. После 3 сата онај који није попио ништа 100, онај који је попио пола литра 85, а један литар – 74. Резултат је јасан. Први је сат повољан за онога који нешто пије, други је сат неповољан, а трећи још неповољнији.

У погледу мишићног рада имамо сличне резултате. Вршени су огледи на ергографу (справи помоћу које се издиже прстом тег, што виси о концу једанпут, два пут, три пут по одређеном ритму). Човек који је ручао без алкохола, повући ће тежину од 45 $\frac{1}{2}$ кг; човек који је ручао са 3 децилитра вина бордоа, даје 41.86 одмах после ручка. Опет ће бити ниже и ако је радио под самим утицајем алкохола. Херман Фреј, немачки професор, извршио је 700 огледа и пронашао је да 1 литар пива употребљен редовно, смањује радну способност за три петине.*

„Али, кажу радници, – а нас они највише интересују, пошто је њих највише, – ми може бити не свршимо више посла, али то нас се апослутно не тиче. Нама је главно да нам посао буде лакши. Међутим, под утицајем алкохола, ми осећамо да боље и лакше радимо него када нисмо ништа пили.“

Шта на то да одговоримо? Да ли је то тачно или није; трећег одговора нема. Ми морамо рећи: тачно је. Резултат вашег рада је мањи, ви дајте мање, али се, бар у почетку рада, осећате лакше. Таква је научна истина. Људи се осећају лакше, али не због тога што имају већу енергију. Ми ту појаву морамо објаснити. Они савлађују исти посао са мање муке, јер је њихово душевно стање промењено: налазе се у извесном раздражењу, све слике им нису јасне, њихов мозак не суди све тешкоће подједнако, они масу ствари не виде, праве покрете који су више или мање рационални, и због тога им изгледа да је посао лакши и бржи, и чак имају илузију да сврше више посла.

Узмите један најгрубљи посао, као што је прање рубља. Једна жена која рубље пере савесно и пажљиво, а без икаквога вештачкога надражаја, ради по нашем мишљењу у нормалним приликама. Међутим жена која употреби једну дозу алкохола, на једанпут се нађе у једном стању френезије, раздражености, тешкоће ишчезавају, и често пута, наравно, веш буде чак и брже готов. Она може бити није ни приметила да је сасула пола чаше соде или потрошила два пута више сапуна него обично. Њој је посао ишао лакше, она је покрете изводила без велике тешкоће и, најзад, посао је свршен: илузија је према томе потпуна.

Имамо опите једног белгијанског професора Дестре-а на рад мишића, и то огледе вршене на уморним мишићима. Професор Дестре покушао је да људи који су уморни стимулира помоћу алкохола. Шта је он приметио? Приметио је да у почетку алкохол дејствује, и на уморне мишиће као и на неуморне, повољно. Енергија се повећава за моменат. Међутим, као други резултат имамо да, убрзо,

---

* Ови податци се налазе, графички представљени, у одличној збирци табела и *Алкохолном питању* од Ј. Stump-а и Rob. Willenegger-а (Цирих, 1907), и односе на опите Ј. Joss-а, швајцарског професора (духовни рад) и Др Schnyder-а из Берна (мишићни рад). Вид., поред осталих, табеле В⁷, В⁸ и В¹³.

повољан утицај пада, и као трећи резултат да је доцнији рад одлучно негативан. Пола сата после употребе алкохола снага пада на минимум, и са тога минимума се може попети само ако се употреби нова доза алкохола. Та нова доза мора бити или одмах већа или, ако није одмах већа, у сваком случају мора се стално пети, ако тај организам буде и даље употребљавао алкохол, па био то жив човек или једна животиња са којом се експериментише.

Зашто је нужно да се количина алкохола повећава? Ту имамо једну од најважнијих ствари у овоме питању. Употребом алкохола ткиво се трује и постаје неосетљиво. Зато професор Крепелин, познати немачки физиолог, закључује, из многобројних опита, да алкохол нема баш она својства због којих га људи пију, тј. да не увећава енергију за рад. Али, с друге стране, нема противречности између онога уверења које људи имају, да им је рад лакши када пију, и научног тврђења да алкохол не увећава енергију. Благодарeћи Крепелиновим истраживањима, дошли смо до одређених закључака које нарочито ваља истаћи: с једне стране, алкохол не увећава енергију, и с друге стране, он даје, бар моментано, илузију лакшега рада.*

IV. Шта показује пракса?

Прелазимо са теорије на праксу, излазимо из лабораторија, и гледамо људе такве какви су на улици, и радионици, код куће, у обичном животу.

Посматрајмо најпре физичке раднике. Што се тиче физичког рада, можемо слободно закључити да алкохол нема тако штетно дејство као што има на духовну делатност. Пре свега, штета није непосредна: један радник који је узео алкохола може без велике штете продужити свој посао преко целог дана, под условом 1. да је количина алкохола коју је употребио да се ошине као бичем била мала, 2. да нема навику да пије алкохолна пића.

Ако један радник, који се осећа мрзовољно, нелагодно, а обично не пије, најзад једнога дана узме чашицу ракије и попије пре него што почне свој рад, та чашица неће имати никаквог штетног дејства на његов организам ни на рад. Она ће му на против помоћи да се крене на посао. Међутим, ако сутра дан покуша то исто, то дејство ће бити мање, прекосутра још мање, и т. д. А ако стекне навику да узима алкохола, дејство ће бити не само неутрално, ништавно, него скроз негативно. Његова ткива почеће постепено да се трују и биће потребно да се дозе увећавају. Али убрзо ће организам оболети услед тровања ткива немогући да издржи то повећање доза.

Други закључак у погледу физичког рада јесте, да и ако се не увећава принос услед употребе алкохола, радник има илузију лакшега, бољег и бржега рада. Та је илузија апсолутна, у њој нема ничега стварнога, али она постоји. После извесне кратке олакшице настаје губитак, нарочито ако није испуњен други услов, т. ј. ако радник уопште има навику да пије.

Велике анкете, приређене у Немачкој и у Америци, показале су да код физичких радника, на пр. фабричких, дејство алкохола није непосредно штетно за њихов рад, али да нипошто није апсолутно корисно.

---

* Е. Краепелин, „Über die Beeinflussung einfacher psychischer Vorgänge durch einige Arzneimittel, Јена, 1892, стр. 173 и др.

Имамо велику анкету Dr. Alfred Stehr-а над 57.000 људи из разних вароши, из које се види да нема приметног смањења приноса код неквалификованих радника. Код људи који скоро никакву умну снагу не троше, (носачи, људи који раде само грубе мишићне послове, копачи, тестераши, и т. д.) не примећујемо да под утицајем алкохола резултат рада, принос, опада. Међутим код свих радника који се баве мало финијим пословима (ливење, фабрикација оружја, машина) или који се баве полу-интелектуалним пословима, као што је штампање, примећује се апсолутна штетност. Код штампара, нр пр., појављују се многобројне грешке. Код радника оружја налазимо гранате које не испалују, куршуме који су ћорци и т. д. Код фабрикације машина, видимо да су машине неисправне, да недостају поједини шрафови и т. д.

У Америци, велика анкета Caroll Wright-а, која је вођена још 1896. год. над 1,700.000 радника, запослених у 7.025 предузећа, од којих су више од милиона у индустрији, примећујемо да само послодавци захтевају од радника да апсолутно не употребљавају алкохол при раду.

Занимљиво је питање који себи мора при том поставити један социолог. Када употребу алкохола забрањују предузимачи и послодавци, који хоће да од радника добију што већи принос, онда је несумњива ствар да алкохол није користан. Један човек који је узео 100.000 радника да му служе, има пуно интереса да они што више производе. Када, с друге стране, има људи који тврде да алкохол увећава енергију за рад, зашто онда послодавци о своме трошку не би купили алкохола и разделили својим радницима и на тај начин увећавали њихову енергију? Американци су људи врло практични, који знају шта су њихови интереси и који умеју да исцеде последњу енергију из својих радника. Занимљиво је шта ће они у том случају радити. Да ли ће они доносити уз машину полиће ракије, или ће отворити кантине за продају алкохола поред фабрика, или ће радити нешто друго.

Резултат је овакав: 51,2%, више од пола послодаваца, забрањују апсолутно свима радницима да алкохол употребљавају при раду. 47% траже пуну апстиненцију, и у радионици и изван ње. И то неки траже пуну апстиненцију за све раднике без разлике, били они обични маневри; други траже уздржавање надзорника, инжињера и шефова фабричких радионица, ложача, електротехничара, машиновођа, и т. д.

Када амерички послодавци налазе за потребно, да на тај начин искоришћују радну снагу, што ће тражити од радника да буду трезвени, одмах је јасан резултат да радници много боље производе када су у трезвеном стању и то не само за време рада, него и пре и после њега. Ми можемо данас тражити тајну велике америчке производње донекле баш у тој трезвености, често пута наметнутој радницима.

Да пређемо, најзад, на духовни рад. Речено је радници и не пију да би увећали своју енергију, али да уметници, песници, сликари, вајари, музичари, употребљавају алкохол намерно, у циљу повећања стваралачке снаге, у циљу интенсификације њихове способности и концентрације свих умних моћи. Врло је занимљиво да видимо какви су резултати ту, јер има великих песника, као што су били Болдер и Верлен, Оскар Вајлд, Ђура Јакшић, Бранко Радичевић, Војислав Илић, који су, кажу, благодаревећ алкохолу, успели да даду бесмртне песме. Да погледамо ствар како стоји и да видимо до каквог ћемо закључка доћи. Јер, ако

алкохол не увећа физичку енергију, може бити да он не носи узалуд име „духовног пића“, како га зову латински народи, и можда он одиста увећа духовну енергију.

Опити који су вршени у том погледу дали су ове резултате . Под утицајем алкохола, људи несумњиво добију у првим моментима извесну готовост да раде, и често пута нарочиту храброст. Тако на пр. многи говорници који се први пут пењу на трибину узимају алкохола, да би могли изићи без треме пред публику. С друге стране, имамо великог говорника Бријана, који се, кажу, никада не пење на француску трибину, докле не попуши 20 цигарета и не попије једну добру лозу неког згуснутог алкохолног пића и чак, кажу други, док себи не убризга извесну дозу неког другог наркотика. То све се не може проверити, али научним опитима је показано да у томе може бити истине.

Значи да људи, који умеју својим телом да рукују као са једном савршеном машином и који умеју да је добро држе у руци и да с њоме добро, са великом мајсторијом, управљају, да такви људи могу уносити алкохола у организам, да би, у појединим моментима, добили већу енергију него обично. Признајемо, такође, да ће се један млад човек који је обећао једној девојци да је узме, па хоће да врати реч својој ташти, куражније осећати ако попије чашицу коњака. Међутим та енергија брзо ће ишчезнути, и ако рачуна да ће га ова чаша осоколити за дуже времена, он ће се страховито преварити. И у томе случају, чак и за ту малу чашицу коњака, која треба да вас охрабри да одете у посету човеку код којег нисте били већ две године, узимање алкохола имаће корисно дејство само онда, ако апсолутно немате навике да пијете. Човек који пије сваког дана може радити шта хоће, њему ће алкохол дати један мали резултат од неколико секунада, па ће тај резултат одмах ишчезнути.

Због тога је врло опасно руковати са алкохолом као са стимулантом: ми нисмо никад његов господар, јер или наш организам није навикао на њега, и онда нам мути мозак, или је пак навика ту, и она нас подјармљује њему, и онеспособљава нас за вешто оперисање својим мишићима и својим умом. У сваком случају, од употребе алкохола не можемо очекивати никаквог трајног резултата.

„Али, кажу нам, како је Верлен, који је важио као пијанац, како је тај велики песник могао да остави једно бесмртно дело? Да није то дело створено, може бити, баш под утицајем алкохола?“ О том питању уметника и њиховом односу према алкохолу и другим средствима за раздражење постоји једна књига, која се зове *Тајна генија*. То је историја свих уметника света, у чијем закључку налазимо ово: Ако има великих уметника који су пили алкохола и били велики, онда то није благодарећи алкохолу, него упркос алкохолу. То значи да би они били још већи, да у опште нису употребљавали алкохола.

Један Виктор Иго није написао 100 томова свога дела под утицајем алкохола. А када нам се наводи пример Балзака, који је спавао дању а радио ноћу под утицајем кафе, онда можемо одговорити: Пре свега, кафа није исто што је алкохол, и затим треба доказати да је Балзак баш толико много пио кафе, и најзад тражимо да нам они који хоће тако да се стимулирају даду лекарско уверење о здрављу какво је имао Хоноре де Балзак. Исто тако један Анатоли Франс, који има једно 50 свезака у својој багажу, зацело није то написао у стању пијанства, и то знамо поузданом, јер је он још наш савременик.

Прошло је време кад су уметници сматрали за своју дужност да носе дугачку косу и да буду пијанци: данас се помоћу наркотика и алкохола надражавају

још само људи без дара и воље који су уобразили да имају неке обавезе према музама. Кад они изналазе сва могућа средства да се ставе у необична стања, онда је то само довијање немоћних. Због тога, уметницима и свима интелектуалним радницима који хоће да на вештачки начин увећају своју енергију, ми можемо просто одговорити стихом једнога финог и духовитог песника, Théodore-a de Banville: „Le plus simple encore c'est d'avoir du génie“.*

---

* „Још је најпростије бити гениалан.“